

Princip předpokládaného souhlasu a nesouhlasu

Magdaléna Rudová

2. LF UK

Od roku 2002 je v České republice uzákoněn princip předpokládaného souhlasu zemřelého s darováním jeho orgánů. Tento princip funguje přibližně v polovině zemí světa, druhá polovina zvolila princip předpokládaného nesouhlasu. Přestože jde o důležité etické téma, velká část obyvatelstva není o transplantačních systémech dostatečně informována. Smrt a to, co se po ní stane s naším tělem, není oblíbeným tématem rozhovorů či obsahem myšlenek aktuálně zdravých lidí, kteří se ale v budoucnu mohou stát potenciálními dárči. Principy předpokládaného souhlasu a nesouhlasu nejsou ideální, každý z nich je výhodnější pro jinou skupinu lidí, přesto by jeden z nich měl být vybrán, aby byl jasný další osud těl zemřelých.

Klíčová slova: dárcovství orgánů, transplantace, opt-in, opt-out

ÚVOD

Transplantace bývá poslední možností zlepšit zdravotní stav člověka, kterému orgán selhává. Dárcovstvím orgánů, jak za života, tak po smrti, můžeme příjemci prodloužit život i o několik let. Postoj české legislativy k dárcovství orgánů se v mnohém liší od legislativy jiných zemí. Je o této problematice dostatečně informována laická veřejnost? Je etické předpokládat, že čeští občané chtějí, aby byly jejich orgány po jejich smrti dále využívány?

Transplantace orgánů v České republice se provádějí od živých i mrtvých dárců. V současné době (leden 2022) je v Národním registru osob čekajících na transplantaci zařazeno 1020 čekatelů. (KST, 2022) Pravidla pro transplantace a dárcovství orgánů stanoví zákon č. 285/2002 Sb. – tzv. transplantační zákon.

V této práci se budu zabývat problematikou předpokládaného souhlasu a nesouhlasu mrtvých dárců – nejčastějšími transplantačními systémy.

SYSTÉM OPT-OUT A OPT-IN

Transplantační zákon České republiky vychází z *principu předpokládaného souhlasu – systém opt-out*. To

znamená, že je předpokládáno, že zemřelý souhlasí s darováním jeho orgánů potřebnému člověku. (Davidai et al., 2012) Pokud člověk s darováním nesouhlasí, musí se během života zaevidovat do Národního registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkání a orgánů (NROD). Systém opt-out je používán například i v Rakousku, Belgii či Španělsku.

Jiné země (např. Německo, Nizozemsko) se řídí podle *principu předpokládaného nesouhlasu – systém opt-in*. U jejich obyvatel se naopak předpokládá, že své orgány po smrti nebudou chtít darovat. Případní zájemci o darování se musí zaevidovat v registru dárců. (Davidai et al., 2012)

Z pohledu potenciálních dárců by byl vhodnější a z pohledu etiky přijatelnější systém předpokládaného nesouhlasu. Výhodou je především respekt lidské autonomie.

Naopak princip předpokládaného souhlasu je jistě výhodnější z pohledu zdravotnictví a vědy. Narozdíl od opt-in systému se země s opt-out systémem nepotýkají s takovým nedostatkem dárců. Je výhodnější i pro čekatele na transplantace – čím větší počet lidí souhlasících s darováním svých orgánů, tím větší šance, že se najde pro něj vhodný dárc. Vystává ale otázka, zda je etické, aby stát předpokládal, že chceme být dárči orgánů.

JAK SE ROZHODUJEME?

Lidé neradi přemýšlí o smrti a tím pádem ani nepřemýšlí nad tím, co se po smrti stane s jejich orgány. Z dat (Furová, 2010, Kastnerová, 2011, Urbanová, 2018) vyplývá, že laická veřejnost ČR není dostatečně informována jak o znění Transplantačního zákona, tak o možnostech, jak nebyť dárce. Z pohledu etiky by se mohlo používání principu předpokládaného souhlasu považovat až za využívání nevědomosti veřejnosti k vědeckým a zdravotnickým účelům.

Na relevanci tzv. *default options – výchozích možností*, poukazuje ve svém článku Johnson s Goldsteinem (2003). To jsou ty možnosti, které jsou předpokládány zákonem a jsou brány jako norma ve společnosti. Důvodem, proč

potenciální dárci tyto výchozí možnosti neradi mění je podle Johnsona a Goldsteina to, že změna (tedy zaevidování do registru dárců nebo registru osob nesouhlasících s darováním orgánů) může být psychicky i fyzicky náročná. Někteří lidé, kteří by mohli s výchozími možnostmi nesouhlasit, u nich i tak zůstávají. Zdá se, že opt-out systém využívá i těchto skutečností k získání co nejvíce potenciálních dárců, což je eticky sporné.

DISKUZE

Z rozdílných postojů států je patrné, že není jasné, který ze systémů je vhodnější. Rozhodujeme se mezi dvěma scénáři: zda je „lepší“ zachránit pacienta čekajícího na transplantaci, i když nevíme, zda by dárce s darováním souhlasil, nebo jestli respektovat lidskou autonomii a počítat s tím, že kdyby zemřelý chtěl, za života by se zaevidoval v registru dárců.

Některé země (například Anglie, Wales a Skotsko) v současné době z důvodu nedostatku dárců přecházejí z opt-in na opt-out systém. (Bea, 2021)

S problematikou opt-in a opt-out systémů se setkáváme nejen ve zdravotnictví. Systém opt-in je používán například při stvrzování GDPR, systém opt-out zase při odmítání cookies na některých internetových stránkách. Tyto případy jistě nejsou z pohledu etiky tak důležitým problémem jako při darování orgánů, přesto je zajímavé je zmínit. V těchto případech je pro uživatele jednoznačně vhodnější princip předpokládaného nesouhlasu, naopak pro zřizovatele stránek je výhodnější systém opt-out. Myslím si, že je etičtější systém opt-in, jelikož není správné využívat osobní údaje uživatelů bez jejich vědomého souhlasu. Opt-in systém je podle mě etičtější ve všech případech, protože každý může explicitně vyjádřit souhlas s věcí, o které má potřebné znalosti.

ZÁVĚR

Z mého pohledu je lepší systém předpokládaného nesouhlasu i v případě darování orgánů zemřelého. Přestože se mi líbí fakt, že při používání systému opt-out jsou vhodnější podmínky pro pacienty čekající na transplantaci, myslím si, že není správné předpokládat, že všichni lidé souhlasí s darováním jejich orgánů – především proto, že česká veřejnost není o této skutečnosti dostatečně informována. Osobně bych preferovala systém opt-in, hlavně z důvodu respektování autonomie člověka. Tento systém musí být doprovázen fungujícím systémem propagace a informování o této problematice.

CITOVANÁ LITERATURA

- Bea, S. (2021). Opt-out policy and the organ shortage problem: Critical insights and practical considerations. *Transplantation reviews (Orlando, Fla.)*, 35(1), 100589. Načteno z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0955470X20300628?via%3Dihub>
- Davidai, S., Gilovich, T., & Ross, L. D. (2012). The meaning of default options for potential organ donors. *PNAS*, 109 (38), stránky 15201-15205. Načteno z: <https://stanford.app.box.com/s/yohfziywajw3nmwxo7d3ammndihibe7g>
- Furová, A. (2010). *Dárcovství orgánů očima laické veřejnosti v České republice a ve Velké Británii* [Bakalářská práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta zdravotnických věd]. Načteno z: <https://theses.cz/id/f18cdm/110620-816442700.pdf>
- Johnson, E.J., & Goldstein, D. (2003). Do defaults save lives? *Science*, 302 (5649), stránky 1338–1339. Načteno z: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=407026027094102098095097028123000109116084085079093023074102120105026100117067073010048042116060045034000100114118006099080030000017091018092097091074077105065018026014048001102114084119100100086113069064029097074106098001030080092109101005081078074001&EXT=pdf&INDEX=TRUE>
- Kastnerová, L. (2011). *Dárcovství orgánů v ČR, informovanost a postoj laické i odborné veřejnosti* [Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Lékařská fakulta v Hradci Králové]. Načteno z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/32093/130057460.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Koordináční středisko transplantací. (202). Statistika. Načteno z: <https://kst.cz/wp-content/uploads/2022/01/WL-1-leden-2022.pdf>
- Urbanová, M. (2018). *Postoj laiků k dárcovství orgánů* [Diplomová práce, Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta]. Načteno z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/100991/120305272.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), *Sbírka zákonů České republiky*, Načteno z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-285/zneni-20210101#Sum>